

VALTIONEUVOSTON PERIAATE- PÄÄTÖS HUUMAUSAINEPOLITII- KASTA 2021–2023

Taustaa

Huumausainetilannetta seurataan usealla indikaattorilla, jotka päivittyvät 1–4 vuoden välein. Huumausaineiden käyttö ja niihin liittyvä rikollisuus on ollut tasaisessa kasvussa lähes koko 2000-luvun. Viimeisen viiden vuoden aikana kaikki käytön ja haittojen indikaattorit lukuun ottamatta huumeiden pistokäytön yhteydessä leviäviä tartuntatauteja ovat lisääntyneet.

Vuonna 2018 15–69-vuotiaassa väestössä joskus kannabista kokeilleiden osuus oli 24 prosenttia. Kokeilut painottuvat 25–34-vuotiaisiin. Vuonna 2021 laittomia huumeita ainakin kerran elämässään kertoi kokeilleensa kahdeksan prosenttia peruskoulun oppilaista, 13 prosenttia lukion opiskelijoista ja 18 prosenttia ammatillisten oppilaitosten opiskelijoista. Jätevesitutkimusten mukaan amfetamiinien, kokaiinin ja ekstaasin käyttö on merkittävästi lisääntynyt 2010-luvulla.

Suomessa oli arvon mukaan 31 100–44 300 amfetamiineja ja opioideja ongelmallisesti käyttävää vuonna 2017. Päihdehuollon huumeasiakkaat olivat vuonna 2019 pääosin miehiä (69 %), asiakkaiden keski-ikä oli 34 vuotta ja 53 prosentilla oli ainakin kolme ongelmapäihdettä. Huumesairauksien vuoksi terveydenhuollon vuodeosastohoidossa olleiden potilaiden ja hoitajaksojen määrä on lisääntynyt viimeisen viiden vuoden aikana. Tartuntatautirekisteriin kirjatut pistosvälitteiset hiv-tartunnat ja A- ja B-hepatiittitartunnat ovat pysyneet samalla tasolla koko 2000-luvun. Vuonna 2020 huumeisiin kuoli 228 henkilöä, kun vuonna 2016 vastaava luku oli 133. Huumekuolemat liittyvät vahvasti sosiaaliseen huono-osaisuuteen.

Tilastoitu huumausainerikollisuus ja siitä tuomittujen vankien määrä ovat lisääntyneet viime vuosina. Huumausaineiden maahantuonnilla on vahvat kansainväliset kytkennät.

Suomen huumausainepolitiikan peruslinja

Suomen huumausainepolitiikan tavoitteena on huumausaineiden käytön ja levittämisen ehkäiseminen siten, että niiden käytöstä ja torjunnasta aiheutuvat terveydelliset, sosiaaliset ja yksilölliset haitat jäävät mahdollisimman pieniksi. Suomi on politiikassaan sitoutunut Yhdistyneiden kansakuntien huumausaineiden vastaisiin yleissopimuksiin ja Euroopan unionin huumausainestrategiaan vuosille 2021–2025. Huumausainepolitiikkaa toteutetaan läheisessä yhteistyössä lääkepolitiikan kanssa keskeisten lääkevalmisteiden saatavuuden turvaamiseksi ja uuden tutkimustiedon hyödyntämiseksi.

Huumausainepolitiikassaan valtioneuvosto painottaa pitkäjänteisen perustason työn jatkamista ja kehittämistä, eri toimijoiden välistä yhteistyötä sekä huumausaineiden kysynnän ja tarjonnan vähentämistoimien tasapainoisuutta, haittojen vähentämistä ja perus- ja ihmisoikeuksien toteuttamista.

Valtioneuvosto on valtioneuvoston ohjesäännön (262/2003) 3 §:n 11-kohdan mukaisesti päättänyt antaa tämän periaatepäätöksen valtioneuvoston ja eri hallinnonalojen tehtävien ja toiminnan ohjaamisesta huumausainepolitiikassa.

1 Huumausainepolitiikan kansallinen koordinaatio

Huumausainepolitiikan koordinaatiovastuu on sosiaali- ja terveysministeriöllä. Koordinaatiota tukee kansallinen huumausainepoliittinen koordinaatioryhmä 2020–2023. Koordinaatioryhmä sovittaa yhteen huumausainepoliittisen lainsäädännön sekä viranomaistoimenpiteiden valmistelua ja toimeenpanoa. Koordinaatioryhmässä ovat edustettuina kaikki huumausainepolitiikkaa toteuttavat ministeriöt sekä niiden hallinnonalojen virastot ja laitokset. Koordinaatioryhmä seuraa huumausainetilanteen kehitystä ja raportoi siitä valtioneuvostolle säännöllisesti.

Koordinaatioryhmä varmistaa, että huumausainepolitiikan vastuutahoilla on käytettävissään ajantasaiset tiedot huumausainetilanteesta ja tukee tarvittavien kansallisten tietojen tuottamista Euroopan unionin huume-seurantakeskuksen EMCDDA:n tilanneraportteihin ja Euroopan poliisiviraston EUROPOL:in ja YK:n tiedonkeruujärjestelmiin.

Huumausainepoliittiset toimet kytkeytyvät osaksi laajempaa päihde- ja riippuvuusstrategia- sekä mielen-terveysstrategiatyötä, jonka tavoitteena on parantaa tiedonkulkua mielen-terveys-, päihde- ja riippuvuusasian-tuntijoiden välillä ja edistää tietopohjaista kehittämistä yhteistyössä eri valtakunnallisten, alueellisten ja paikallisten toimijoiden kanssa.

2 Ehkäisevä työ ja varhainen puuttuminen

Ehkäisevää päihdetyötä ohjaa laki ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä (523/2015). Nuorten päihderiippuvuuden, rikoskierteen ja syrjäytymisen ehkäisemiseksi monialaisessa viranomaistoiminnassa korostetaan varhaisista puuttumista nuorten tilanteisiin ja vahvistetaan esimerkiksi Ankkuri-mallin mukaista toimintaa.

Ehkäisevää päihdetyötä kehitetään monialaisesti eri ikäryhmille. Ehkäisevän päihdetyön toimintaohjelman erityispainopisteenä on huume-kokeilujen tunnistamisen ja mini-interventiomallien kehittäminen. Valtakunnallisessa nuorisotyön ja -politiikan ohjelmassa (VANUPO) 2020–2023 kehitetään nuorten syrjäytymisen ehkäisyn toimia ja vahvistetaan osallisuutta. Kouluissa ja oppilaitoksissa ehkäisevää työtä tehdään osana terveystieto-oppiainetta sekä monialaisessa oppilas- ja opiskelijahuollossa yhteistyössä huoltajien, päihdepalvelujen, kunnan ehkäisevästä työstä vastaavan, nuorisotoimen, poliisin ja järjestöjen kanssa. Esi- ja perusopetuksen ja toisen asteen psykologi- ja kuraattoripalveluita vahvistetaan pysyvällä rahoituksella. Vahvistetaan opetustoimen ja varhaiskasvatuksen eri ammattiryhmien mielen-terveys- ja päihdetyön osaamista räätälöidyillä koulutuksilla. Valtionavustushankerahoituksella tuetaan opetustoimen ja varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria sekä opetus- ja ohjaushenkilöstön osaamista ennaltaehkäisevässä päihdetyössä ja päihteettömyyteen kasvattamisessa.

Etsivän päihdetyön ja ehkäisevän päihdetyön digitaalisten menetelmien kehittämistä jatketaan erityisesti Covid-19-epidemia-aikana saatujen kokemusten perusteella.

Nuorille, joilla rikokset ja päihteidenkäyttö ovat jatkuneet pitkään, tarjotaan intensiivistä ja systemaattista tukea. Oikeusministeriön rikoksenehkäisyhankkeessa ehkäistään pitkittyneitä rikos- ja päihdekierteitä kokonaisvaltaiseen ja moniammatilliseen tukeen perustuvalla uudella toimintamallilla.

Huumausainerikollisuuden torjunnassa huomioidaan kontrollin lisäksi ehkäisevät toimenpiteet, kuten varhainen puuttuminen ja hoitoonohjausmenettelyn kehittäminen. Alaikäisten huume-kokeiluihin puututaan poliisin ja syyttäjän käyttörikosohjeiden mukaisesti aikaisempaa vaikuttavammalla tavalla.

3 Huumausainerikollisuuden torjunta ja rikosvastuun toteuttaminen

Huumausaineiden tarjontaa pyritään rajoittamaan paljastamalla ja selvittämällä huumausainerikoksia mahdollisimman tehokkaasti. Esitutkintaviranomaiset ja syyttäjät tekevät aktiivista esitutkintayhteistyötä. Huumausainerikollisuuden kontrolli perustuu viranomaisten monialaiseen yhteiseen tietojohdoiseen toimintaan ja analysoituu tietoon. Huumausaineiden maahantuontia ja tietoverkkoja hyödyntäen tapahtuvaa huumausainekauppaa torjutaan poliisin ja tullin yhteistyöllä, jota tiivis yhteistyö rajavartiolaitoksen kanssa (PTR-yhteistyö) tukee. Torjunnassa keskeisenä osana on myös rikoshyödyn pois ottaminen mahdollisimman tehokkaasti yhteistyössä ulosottoviranomaisen kanssa ja resurssien keskittäminen erityisesti vakavan rikollisuuden torjuntaan.

Ennalta estävä yhteistyössä tapahtuva viranomaistoiminta ja rikosstorjunta muodostavat yhtenäisen kokonaisuuden. Syyttäjät huolehtivat rikosvastuun toteuttamisesta esitutkinnassa selvitettyissä huumausainerikoksissa. Tiiviin kansainvälisen yhteistyön ja tiedonvaihdon avulla mahdollistetaan rikosvastuun toteutuminen myös valtakunnan rajat ylittävässä huumausainerikollisuudessa.

4 Huumausaineriippuvuuden hoito

Päihdepalvelut siirtyvät sote-uudistuksessa hyvinvointialueiden vastuulle. Päihdepalveluita ml. huumausaineriippuvuuden hoitoa kehitetään uusimalla päihdehuoltolain (41/1986) säännökset sekä muu oleellinen lainsäädäntö kuten opioidikorvaushoitoasetus (33/2008) yhdessä mielenterveyslainsäädännön kanssa niin, että päihde- ja mielenterveyspalveluja annetaan niitä tarvitseville yhdenvertaisin periaattein muiden asiakas- ja potilasryhmien kanssa. Myös kuntouttavan hoidon saatavuus turvataan uudistuksen yhteydessä. Lainvalmistelussa huomioidaan asiakaslähtöisyys, saavutettavuus ja kohdentaminen eri syistä haavoittuville ryhmille, moniammatillinen työ sekä kokemusasiantuntijoiden osallistuminen palveluiden suunnitteluun ja toteutukseen.

Huomiota kiinnitetään lisääntyvään niin opioideja kuin amfetamiinia ja muita stimulantteja sekä kannabista käyttävien lisääntyvään hoidontarpeeseen. Erityisen haavoittuvassa olevien ryhmien, kuten raskaana olevien, pienten lasten vanhempien ja maahanmuuttajien hoitoon pääsystä huolehditaan. Hoidon järjestämisessä huomioidaan sukupuolinäkökulmat. Varmistetaan myös omaisten ja läheisten oikeus tukeen.

Yhdyskuntaseuraamusta suorittavien ja vankien päihdetyötä ja sitä edistäviä yhteistyökäytäntöjä kehitetään tavoitteena päihdetyön ja palvelujatkumoiden vahvistaminen. Varmistetaan rangaistusta suorittavien päihdeongelmaisten hoitoonohjaus ja huolehditaan vankilassa aloitetun päihdehoidon jatkuvuudesta vangin vapautumisen jälkeen yhteistyössä jatkohoidosta vastaavan tahon ja vangin kanssa. Sijoitetaan sakkovankeja ulkopuoliseen laitokseen päihdehoitoon rangaistusta suorittamaan ja jatketaan sakkovankien siviilissä aloitettua kuntoutusta rangaistuksen täytäntöönpanon aikana. Lisäksi turvataan hoidon jatkuminen seuraamuksen päätyttyä yhteistyössä kuntien ja palveluntuottajien kanssa. Selvitetään rangaistusajaisen päihdekuntoutuksen vaikutavuutta uusintarikollisuuteen.

5 Huumeongelman haittojen vähentäminen

Huumeiden käytöstä aiheutuvien haittojen vähentämisen toimilla tuetaan huumeita käyttävien ihmisten hyvinvointia ja ympäristön turvallisuutta. Lisätään huumeiden käyttäjien sosiaali- ja terveysneuvontatoiminnan määrän kynnyspalveluita, niiden saavutettavuutta ja tuetaan niiden laadukasta toteuttamista sekä kokemusasiantuntijoiden osallistumista palveluiden suunnitteluun ja toteutukseen. Lisätään myös ympäristötyötä erityisesti palveluihin liittyvien lieveilmiöiden poistamiseksi. Turvataan huumeiden käyttäjien terveysneuvonnan

vakiintuminen osana sosiaali- ja terveydenhuollon uudistusta. Tartuntatautiin ehkäisyssä huomioidaan myös C-hepatiittitartuntojen ehkäisy ja hoito. Edistetään syrjinnän ja kielteisen leiman vastaista työtä päihde- ja riippuvuusstrategian ja mielenterveysstrategian linjausten mukaisesti.

Haittojen vähentämisen toimenpiteitä edistetään myös eri valtionavustushankkeissa, kuten asunnottomuutta vähentävien sote-palveluiden kehittämishankkeissa. Uusien haittojen vähentämisen toimenpiteiden käyttöön ottamista tulee lisätä erityisesti huumekuolemien vähentämiseksi. Toimenpiteitä valitessa huomioidaan eri asiantuntijoiden näkemykset, kuten esimerkiksi THL:n huumekuolemien ehkäisyn asiantuntijaryhmän huumekuolemien ehkäisyn Suomen mallin suositukset.

6 Huumetiedonkeruu ja -tutkimus sekä tiedonkulku

Kehitetään huumausaineiden käyttöön, huumemarkkinoihin, ehkäisevään työhön, huumeiden käyttäjien hoitoon, huumehaittojen vähentämiseen ja muihin huumeongelmien torjuntakeinoihin liittyvää tutkimusta ja tutkijakoulutusta sekä edistetään suomalaistutkijoiden kansainvälistä yhteistyötä ja seurataan säännöllisesti kansalaisten mielipiteitä ja kansainvälisen huumausainepolitiikan kehityssuuntaa. Erityistä huomiota kiinnitetään tutkimustiedon levittämiseen käytännön työn tueksi ja käytettävyyteen päätöksenteossa. Parannetaan tiedonkulkua huumausainepolitiikan valmistelusta ja uusista tutkimus- ja kehittämishankkeista valtionhallinnon, alueellisten ja kunnallisten toimijoiden sekä järjestöjen ja tutkijoiden kesken.

7 EU- ja kansainvälinen yhteistyö

Suomi osallistuu Euroopan unionin yhteisen huumausainepolitiikan suunnitteluun ja toteutukseen ja tekee kansainvälistä huumausaineyhteistyötä YK:ssa, Euroopan neuvostossa sekä Pohjoismaiden ministerineuvostossa. Suomi tukee YK:n huumausainetoimikunnan (CND) ja YK:n huumausaine- ja rikosasioiden toimiston (UNODC) johtavaa asemaa kansainvälisen huumausainepolitiikan suunnittelussa ja toteuttamisessa ja osallistuu YK:n huumausainetoimikunnan työhön. EU:n yhteisellä politiikalla pyritään myös vaikuttamaan YK:n huumausainepolitiikkaan.

8 Periaatepäätöksen seuranta ja arviointi

Huumausainepoliittinen koordinaatioryhmä arvioi periaatepäätöksen toimenpiteiden edistymistä ja raportoi niistä valtioneuvostolle säännöllisesti. Raportoinnissa hyödynnetään huumetilannetta, haittakehitystä ja palveluiden tuotantoa ja käyttöä kuvaavia indikaattoreita. Koordinaatioryhmä seuraa myös muiden maiden huumausainepolitiikan kehitystä.